

Árulás és vérengzés, mint komédia

Eörsi '56-ról

Hétfőn Eörsi István dedikált a szegedi Móra Könyvesboltban. Most megjelent Emlékezés a régi szép időkre című könyve az '56-os eseményekről és az utána lekövetett több mint három börtönévéről szól. A könyv első illegális kiadása (1988) a Katalizátor Iroda nevéhez fűződik.

— Milyen küldetést tölt be ma ez a könyv?

— Lehet, hogy a küldetés szó túl nagy jelentőségű. De azt remélem, 30 évi történelmi-hiányosság-után meg kell mutatni a korszak genézisét. Mert minden korszakot elsősorban a keletkezése határoz meg. Ez a korszak árulások révén született és gyilkosságokon keresztül szilárdult meg. Utána jöttek jóob időszakaink is e korszakon belül, melyben a megalázott lakosságnak elementárisan érdekében állott elfogadni egy kompromisszumot. Ez így hangzott: ha elismered a hatalmat, több szabadságot és kenyeret kapsz. Csak-hogy ezt jó lélekkel nagyon nehéz elfogadni, és egy nemzet, egy nemzedék nem tud szabadulni a lelkiismerettől. Így aztán megpróbálták ezt a kompromisszumot korszerűen stílizálni. Amíg Kádár betartotta ígéretét, addig ment is. De aztán jött egy pillanat, amelyben ígérete tarthatatlanná vált, mert ez a rendszer gazdaságilag képtelennek mutatkozott a kompromisszumra. Az emberek '56 előtt azt hitték, hogy valami egészen új világot építenek, és családok.

Majd családok a kompromisszumban is. Ennyiben hasonlít a két helyzet egymáshoz. Ez a könyv megmutatja, hogy miből jött létre a múlt harminc év, és segít eloszlatni azokat a rossz érzéseket, amelyeket a züllöttség felismerése okozott.

— Amit megírt, átélte. Mennyiben befolyásolták a 30 év alatt történt események? Tudott-e kellőképpen objektív maradni?

— Ha az ember bizonyos távolságba kerül múltjától, akkor objektívebbnek láthatja a meggyőződéseit, a hiedelmeit, a barátaihoz való viszonyát, öncsalásait. A dolog másik része, hogy 30 év alatt a képzelet sokmindent átfest, anélkül, hogy akarnánk. A képzelet egy pártos festő, ezért a legnagyobb gyanúval kezeltem a tényanyagot, és több véleményt vettem össze az eseményekről. De még így is annyira másképpen emlékszem, mint a rabtársaim! Ma már bizonyos részleteket szerintem senki nem tudna pontosan megállapítani. De úgy gondolom, hogy a magatartások milyenségét és minőségét tekintve pontosabb lehetek, mintha 20 évvel ezelőtt írtam volna ezt a könyvet.

— Melyek voltak a legális megjelenést hátráltató okok?

— A mi rendszerünk kultúrpolitikája az említett kompromisszum óta; miúgy ment szabadon írhat, ami nem ütközik tabukba. Ilyen tabu volt például '56, a kivégzések és Kádár személyes szerepe. Pontosan azok a

problémák és személyek estek tabu alá, amelyekről és akikről ez a könyv szól. Amikor elkezdtem írni, még álmodni se mertem volna, hogy ki lehet adni, egyszerűen életveszélyesnek, vagy legalábbis börtönveszélyesnek éreztem. Ezek a tabuk egy év alatt omlottak össze.

— Könyvében megfér egymás mellett a komédia és a tragédia.

— Maga a szituáció teremtette a komédiát. Esztétikai síkon a legkegyetlenebb műfaj a komédia, mert nincs benne megbánás vagy megtisztulás. Mert például: egy kommunista rendszer 250 emberből kivégez 220 munkást és parasztot, a többi 30 értelmiségi. Ez háborzongatóan komikus, hiszen a komédia a valóság váratlan leleplezéséből táplálkozik. Ha ez a könyv jó, akkor az az, ami meg, hogy a komédia nem a fejemből, hanem a valóságból táplálkozik, hogy kiérkezhessen a szörnyűségből a komikumot.

— Befejezettnek tekinthető-e a témája, vagy a továbbiakban kíván még vele foglalkozni?

— Egészen biztosan foglalkozom még vele. A Kihaltak című darabom és nagyon sok novellám is erről szól. Elképzelhető, hogy a most megjelent könyv egyik vagy másik részéből regényt írok. De még sokkal fontosabb számomra ez a morális és etikai problémakör, ami egész életemen át elkísér majd.

Podmaniczky Szilárd

A fiatalok „öregbítik” irodalmunkat

Elkészült a *Nappali Ház* című, negyedévenként megjelenő irodalmi és művészeti szemle első száma.

Hová érkezik a Tisztelt Olvasó, ha benyit a *Nappali Ház* ajtáján? Erről álljon itt a szerkesztők (*Hévízi Ottó, Károlyi Csaba, Kurdi Imre, Orsós László, Jakab, Sziij Ferenc*) koncepciója: „Jó volna, ha lenne egy újság. Egy olyan folyóirat, amely szép lenne, kézbe kívánkozó, amellyel el lehet időzni, amit nézni, sőt nézegetni is lehetne. Egy nyugalmasan megmutató tárgy. Betűk formája, szövegek töreke, kép-következése először, aztán olvasás, elutasítható és elfogadható mondatok egymásutánja. Jó volna, ha a nézhető és az olvasható gondolat ugyanarról a területről érkezne. Onnan, ahol mindig világos, mit, miért gondoltak. Ott a gondolat soha nem jelent sem többet, sem kevesebbet, mint kigondolóját. Ott a gondolat lehet tétova és erőteljes, feledékeny és precíz, de semmiképpen nem személytelen...”

Az első szám tartalmából, próza: *Kósa Imrétől, Németh Gábertől, Kosztolányi Tibortól*, valamint *Márton László* elbeszélé-

se. Vers: *Darvasi László, Kukorcily-Endre, Kemény István, Balog József, Kovács A. Ferenc, Sziij Ferenc. Esszék: Stanky Kubrickról, Ezra Poundról, Popper Leó esztetikájáról, a metafizikus detektív történetekről, valamint Beckettől a „vámom”. Interjú Baucsó Bélával a filozófiai esztétikáról. Versfordítások *Gottfried Benn*től. Vitacikk: *Horkai-Hörcher Ferenc* az utópiáról.*

*

Dél előtt 10 órától a Kossuth Zsuzsanna Egészségügyi Szakközépiskola vendége lesz *Fekete Gyula* író.

A Bartók Béla Művelődési Központban este 7 órától *Csengey Dénessel* lesz író-olvasó találkozó.

Páskándi Géza az algyői családi könyvtárban találkozik az olvasókkal.

Délután 5 órakor. Könyvheti komédiák címmel a Somogyi Könyvtárban tart irodalmi bemutatót a Deák Ferenc Gimnázium „One a” irodalmi színpada; a Dugonics téren pedig a Rózsa Ferenc sugárúti iskola irodalmi színpada mutatja be Gyergyai Albert Árgilus című mesejátékát.

Párhuzamos életek

Hétfő kora délután a főváros két oldalán közel egy időben két sajtótájékoztatót tartottak. Budán, a Szemlőhegyi barlangpresszóban Rácz Sándor, a Nagy-Budapest Munkás-tanács egykori elnöke és Hegedűs András, Rákosi Mátyás egykori miniszterelnöke, a Népköztársaság útján, a Magyar Sajtó Színházában pedig Pozsgay Imre államminiszter és Horn Gyula külügyminiszter szövegezték az egybegyűltekhez. A hűvös mélyben és a függönylengető lanyg időben, azaz a barlang bejáratában berendezett vetítőteremben és a MUOSZ-színház első emeleti színháztermében ugyanarról volt szó: nemzeti önismertetléről és történelmi tényanyag alapján ki-egyeztetéséről.

Hogy a kormány két tagja — kik Nagy Imre politikai rehabilitálásának elharcosai — ugyanugy beszéltek, ha immár nem is törvényszerű, de természetes dolog. Az viszont már kevésbé, hogy az „ellenforradalmi” tevékenységért börtönbe zárt Rácz,

a munkásember és a sztálinista hatalmi berendezkedést kiszolgáló, s működőtető Hegedűs, a pártmunkás így összetalálkozik egymással — legalábbis a nemzeti közmegegyezés kérdésében.

Ma minden politikai mozgalmat Nagy Imréhez és hagyatékához igazítja gondolatait, s ha nem is ért egyet a mártírrá lett kommunista miniszterelnök életművének egyes részeivel, az ötvenhatos tragédiát politikai méreteként állítja nézeteihez. Ma minden úgy mérünk: cipőnk, kalapunk ötvenhatos. Az egyikben lötyög a lábunk, a másik sokunk szemébe hull.

Szemellenző és használhatatlan kalucsni.

Erről a kalucsniról Pozsgay egyik kedvenc hasonlata jut eszembe: a párt nem olyan helyiség, ahová belépve az esernyővel és a kalucsnival együtt a személységünket is az előszobában kell hagyni. Szó

mi szó, Pozsgay nem hagyta az előszobában az egyéniségét, még a Szabad Európa Rádió munkatársának is megmutatta azt. Kap is szépen ezért.

Amikor a MUOSZ-színházban arról szólt, mit is gondol a marxista-centrista platformról, odaát, a budai barlangban az egybegyűltek eddig feltéve örözött amatőrfilmeket és zárt fotókat nézhetek az ötvenhatos Budapest utcáiról. Az egyik kilőtt orosz tankon ez a krédót állt: ÁTALAKÍTÁS MIATT ZÁRVA, s míg ezt a szöveget böngészte a budai oldalon, Pesten Pozsgay azt mondta, akik a Ribánszky Róbert vezetése marxista-centrista platformesportosulásban vesznek részt, azok egymás közt vannak, a reformerök viszont a néppel vannak.

Horn Gyula beszámolt arról, hogy a Külügyminisztérium folyamatos

Magyar—cseh barátsági nap

Lidice lerombolásának 47. évfordulójára emlékezve magyar—cseh barátsági napot tartottak tegnap, kedden Szegeden. A megyei és a városi népfőnöki bizottsága meghívására Frantisek Hrabal nagykövetségi tanácsos vezetésével érkezett delegáció városunkba. A házigazdák kíséretében ellátogattak a megyei tejpari vállalatokhoz. Délután megemlékezést tartottak a Móra parkban. A szónok Eitlerné Szilágyi Júlia, az Országos Béketanács tagja volt. A Stefániai megkoszorúzták Lidice falu mementóját. A barátsági nap a múzeum dísztermében tartott hangversennyel zárult.

A kisteleki helyzet

Az MSZMP Kisteleki Városi Bizottsága megkezdte Kistelek és vonzáskörzetének társadalompolitikai, gazdaságpolitikai helyzetelemzését és a feladatok meghatározását. E munkát széleskörű társadalmi bázisra építve szeretné megvalósítani. A végrehajtó bizottság javaslata alapján öt aktivacsoportot hozott létre, melynek tagjai olyan párttagok és párttagok, akik szakmai és politikai felkészültségük, tapasztalatuk alapján tudják ezt a munkát segíteni. Ezekben a csoportokban összesen 55 fő vesz részt. Ezen túlmenően szeretné a pártbizottság minden olyan kisteleki és vonzáskörzeti lakos véleményét,

javaslatát is felhasználni a feladatok megoldásához, aki felelősséget érez a város jövőjéért és azért tenni kész.

Ennek érdekében az MSZMP Kisteleki Városi Bizottsága felhívással fordul a város és vonzáskörzetének lakosságához: kéri mindazokat a személyeket, kollektívákat, csoportokat, akiknek észrevételeik, javaslataik vannak a város társadalmi, gazdasági, politikai életének javítása érdekében, azok keressék meg bizottságunkat (személyesen vagy írásban). Olyan program összeállítására célunk, amely találkozhat a lakosság döntő többségének egyetértésével és mozgósítólag hat a végrehajtásban egész lakosságunk számára.

Egy csésze kávé Kovács Zsolttal

abból az alkalomból, hogy megkapta a Makó Lajos-díjat

— Talán kezdjük egy kis biográfiával!

— Debreceni vagyok. Húszéves koromban becsöpentem az akkoriban még igen színvonalas debreceni színházba, és ott ragadtam, mint légy a ... na, hogy is mondják... mindegy. Persze, nem minden „előképzettség” nélkül. Amatőr voltam, és persze, sokkal jobb, mint a profik. Azt gondoltam, hogy a mi előadásaink mögött a profik elbújhatnak, és én elolvastam, négy-öt könyvet a színház elméletéről, ezért nagyon okosnak éreztem magam.

— Mi történt a debreceni három év alatt?

— Azt hiszem, úgy hívják azt az állapotot, hogy „beugrás statisztá”. Velem pótolták a hiányzó szereplőket. Ez aztán olyan lehetőségeket teremtett már az első évben, mint *Tamási Áron Enekes madarában Móra* szerepe, amit *Nagy Gábor* távolléte miatt játszhattam. Ezenkívül meghatározó egyéniségekkel találkoztam. Most is szeretettel gondolok és szívesen hivatkozom rájuk. A színészek közül *Cserhalmi György* és *Kóti Árpád*, a rendezők közül *Horváth Jenő* nevét kell említenem.

— Egész pontosan, mit jelentettek vagy jelentenek Önök a számára?

— Benyomásokat őrzök a velük való találkozásokból. *Cserhalmi Gyurival* például volt a Hamlet-előadás során (én *Guildenstern*t játszottam) egy színházi pillanatunk. Improvizálni kellett valamelyik szereplő kisése miatt, s engem úgy hozott helyzetbe, hogy nem az ő pri-

vat akcióját kellett elviselnem, hanem partnere lehettem, *Kóti Árpád* pedig velem együtt vívódott, amikor nem tudtam eldönteni, hogy *Veszprémben*, vagy *Békéscsabára* szerződjek. *Horváth Jenő* nevét nehéz szívvvel említem, mert őt, sajnos, „leírta” a szakma. Ellenben *Antonius* és *Cleopátrájában* volt egy jelenet, amely akkor számomra „világshírház”-színpadon volt.

— Érezt-e valamikor a hátrányát annak, hogy nem végeztél főiskolát?

— Emberileg, színészeleg soha, pozicionálisan igen. A békéscsabai demoralizáló és impotens egy év után *Kecskeméten* folytatódott a tanulmányaim, ahol általában a színpad sötét zugában ülve figyeltem a próbákat, és néha vállon veregettek. *Cserhalmi Gyuri* mondta nekem, hogy a főiskola semmire nem jó, de önbizalmat ad. Ez bizony így van. Mindegy, hogy egy színész pocskékul fordítja a fejét balra, de ha az indexében a pöcsét azt tanúsítja, hogy ezt *Major Tamás* tanította így, akkor kész. Győzött.

— Milyen szerepeket kapott *Kecskeméten*?

— Fogalmam sincs. Sajnos *Ténykő* albumban sem őrzöm, hogy megmutathasam.

— Szeged a következő alkalommal. Itt *Sándor János* vezető színész voltál...

— Tényleg? Nekem csak annyit mondtak, hogy karamterszínészé értem... be. Arra törekszem, hogy

két mondatban összesűrítve, és száz mondatra elosztva is, színészi énem legjavát nyújtsam. En úgy gondolom, ez a karakterem. Amikor *Sándor Jánossal* összekapcsolnak bennünket, talán az a tény, hogy már *Debrecenben* és *Kecskeméten* folyamatosan figyelt engem, és mindig egy tokkal magasabbra emelte a mércét. Ezt az odafigyelést köszönhetem neki, ami az én helyzetemben nagyon fontos volt. Ez elég sokáig harmonikusan haladt, aztán neki mennie kellett.

— Most már nem kérdés, hogy milyen szerepalkomása volt, hiszen nem ez a mércével dolgozol. Mi a színész számára a színház lényege?

— A belső, magam által felállított mérce, amelyet, ha épp csak átugrottam, borzasztó kényelmetlenül éreztem magamat. Emberi példaképeimről színészi magatartásokat tanultam, igényességet a szerepformálásban, a feladathoz való hozzáállásban. A színész szempontjából a színház lényege a belső állásfoglalás minőségét jelenti, persze, a szerepek függvényében. A másik lényeges dolog pedig a színész—a partner—a közönség egyenes oldalú háromszögének a stabilitása.

— Hogyan éled ezt meg a mindennapjaiban? Sűrűn inognak a stabil kötések?

— Sőt csak pillanatokra állnak össze. A színházban egy folyamatos abnormális állapot uralkodik. Egymásnak feszülő indulatokból, érzésekből dolgozunk, már azok, akik így gondolkodnak, mint én, állandóan egy felborult rendben — de nem káoszban, mert hiszen a rend csiribélt építkezünik. Az úgynevezett harmóniát magánemberként, a családban szeretem megteremteni, egy skizofrén váltással a színház után.

— Egy fogalom: *Ruszt József*...

— ... Ő „egymondatos rendező”. Ez azt jelenti, hogy egy mondatban tud szerepet meghatározó instrukciót adni. A színházat is így vezeti. Profi. Az évadban — ebben a próbáévben — működöttni tudtam magam, jól éreztem magam a szerepeimben.

— Neked ítélte a társulat az idén a *Makó Lajos-díjat*.

— Köszönöm nekik. Nagyon jólesett. Azonban most egész más problémáim vannak. Nem látom sehol a létrát, amelyen a magyar színház felkapaszkodna a béka alól, s az említett háromszög közönségcsúcsa egyre elmosódottabbnak tűnik. Érzékeny közönséget szeretünk volna magunk köré szervezni... Szeretném, ha bejönne nekem a színházba. Hol vannak?

Dlusztus Imre

Nagy Márta